

1960 korona volt, lényeges összefüggést világít meg, s az ilyesféle magyarázat csakugyan új és lényeges. Sok mindent értelmezhetővé tesz. Összefoglalóan amúgy is azt kell mondanunk, ezek az egyenkénti leíró és magyarázó jegyzetek megfelelnek a célnak. A sajtó alá rendező rendre utánajárt mindannak, ami magyarázatot igényelt (olykor még túl is magyaráz), s ezzel megadja azokat a háttérinformációkat, amelyek a levelek megértéséhez szükségesek.

Ami itt gond, az a már említett paneles szerkesztésen túl a magyar kritikai kiadásokra általánosan jellemző textológiai konzervativizmus. Sipos Lajos persze itt is csak úgy járt el, ahogy a legtöbb hasonló feladatot teljesítő textológus – azaz külön adja a levelezés korpuszát s külön, a könyv egy másik részében a jegyzeteket. Ma, sajnos, ez a szakmai hagyomány. Megítélésem szerint azonban az az igazán jó megoldás, ha az adott levelet közvetlenül követi a rá vonatkozó jegyzet (kisebb fokozatú, tehát jól elkülönülő betűkből „szedve”), és a kötet a levelek és a jegyzetek folyamatos váltakozásából épül föl. Ennek a megoldásnak két nagy előnye van. A jegyzet ott van közvetlenül az után a szöveg után, amelyre vonatkozik – azaz nem kell minduntalan előre- és hátralapozni a kötetben. De ennél is nagyobb előnye, hogy a levelek között elhelyezkedő *magyarázó jegyzetek automatikusan kontextust alkotnak* a levelek köré. S ez nemcsak kényelmi szempontból praktikus, de elvileg is az egyedül helyes megoldás. A levelezés ugyanis, jellegéből adódóan, mindig két ember (az író és a címzett) „hiányos” információcseréje. A levelek mögött mindig ott áll az a közös tapasztalat, amely a levélíró és a levél címzettje között szükségképpen megvan, amit ők a levél megírásakor, illetve olvasásakor automatikusan „odaértenek”, ki sem kell mondaniuk, de amelyet az időben távoli „utókor” már csak a filológiai rekonstrukció révén ismer föl és ért meg. Azaz: a levélhez közvetlenül kapcsolódó, kontextust rekonstruáló (ha tetszik: „teremtő”) jegyzet nem dísz, nem a filológus magamutogatása (amely máshol is elhelyezhető lenne), hanem *hermeneutikai szükséglet*. Csak a levél és az (adekvát) jegyzet együtt teljes értékű szöveg – szemben például az elvileg önmagáért helytálló irodalmi művel. (A valóságban persze a mű önállósága is viszonylagos, valójában a művet is a folyamatosan ráakadó értelmező hagyomány élteti.)

*

A végszó, minden kifogás ellenére, csakis az elismerés lehet. A kritikai kiadás anyagának összegyűjtése, transzliterálása, megjegyzetezése (stb.) önzetlen munka. Nem, aki végzi, hanem, aki használja, aratja majd le a termést, élvezzi a munka gyümölcsét. Különösen áll ez az összefüggés a levélkiadásra, amely – mint most ez is – már a közreadandó anyag összegyűjtését illetően is meglehetősen összetett feladatot jelent. S ez esetben a munka nem is csupán egy pályázati ciklus, egy „tervidőszak” eredménye, hanem ennél több: benne van egy kutatói életút valamennyi tapasztalata, sok-sok, egyszerre meg nem szereshető, csak évtizedek során fölhalmozható tudása. Bizonyos értelemben tehát ez a kötet Sipos Lajos életművének is (egyik) *összszegző darabja*. „Diófaültetés”, a mostani, de még inkább a majdani kutatók számára. A textológus teljesítménye, a munka jellegéből következően, igazában persze csak a majdani irodalomtörténeti generációk munkájában nyeri el jutalmát. Nem föltétlenül úgy, hogy dicséreteket kap érte a „hálás utókortól”, hanem úgy, hogy eredményei automatikusan beépülnek az irodalomtörténeti értelmezés nagy, kollektív munkájába, amelyet a maga eszközeivel előkészített és megalapozott. Sipos Lajos kötete is, meggyőződésem, a Babits-kutatás és -értelmezés egyik standard műve lesz.

Lengyel András

SÁNDOR MOSTANTÓL JÚLIA SZENDREY ISMERŐSE

Nyáry Krisztián: *Így szerettek ők – Magyar irodalmi szerelmeskönyv*
Corvina, 2012. 132 oldal, 4500 Ft

A Nyáry Krisztián könyvében foglalt írások legfőbb tétje – legalábbis a bevezetőből kihüvelykezhető szerzői szándék alapján – annak a ma kevésbé elfogadott feltevésnek a bizonyítása lehet, miszerint a nagy irodalmi művek alkotóihoz való odafordulás szükségképpen magukra a szövegekre is rátereli az olvasó figyelmét. „*Ha van a szórakoztatáson kívül célom – írja Nyáry a kötet előszavában –, akkor az az, hogy fedezzük fel újra és újra a történetekben szereplő szerzők műveit. [...] A Facebookon született jegyzéseket ezért is*

egészíttem ki a történethez kapcsolódó művek vagy levelek részleteivel. A folytatást már a könyvespolcon találja meg az olvasó.” (8.) Eszerint tehát az ÍGY SZERETTEK ŐK című „magyar irodalmi szerelmeskönyv”-nek egy derék pedagógiai törekvés sikerre vezetésében kellene szerepet játszania, és épp vállaltan „bulváros” elemei révén a humán kultúrától (úgymond) végérvényesen eltávolodott átlagolvasó tekintetét a „magas” irodalom felé fordítania. Bár kétségtelen, hogy van az elgondolásban némi ráció, nem nehéz felfedeznünk a mögötte meghúzódó apró csúsztatást, amikor azzal kell szembesülnünk, hogy a negyven minieletrajz tetemes hányadában inkább csak érintőleges összefüggést fedezhetünk fel szerzői életút és szerzői oeuvre között. Akármennyire igaz is az állítás, miszerint az irodalmi művek keletkezési körülményeinek ismerete minden esetben gazdagítja a szövegekkel kapcsolatos tudásunkat, azt semmiképpen sem szabad feltételeznünk, hogy minden alkotás létrejöttét kizárólag ezek a külső körülmények motiválják. Kassák Lajos és Simon Jolán kapcsolatának részleges feltárása például – legyen bármilyen izgalmas is a mai szemlélő számára –, valljuk meg, valószínűleg nem fog túl sok új olvasót szerezni a TISZTASÁG KÖNYVÉ-nek vagy AZ IZMUSOK TÖRTÉNETÉ-nek, de Csáth Géza vagy Vajda János művészetéhez sem biztos, hogy köztudottan deviáns életvitelük (e könyvből is megismerhető) apropóján próbálunk majd meg közelebb kerülni. Vannak azonban olyan esetek, amikor élet és mű valóban felfoghatók egymás „meghosszabbításaként”, sőt el sem képzelhetők a köztük fennálló kölcsönhatások ismerete nélkül. Nyáry Krisztián könyvének azok a legerősebb – az üdítően felszínes tudományos ismeretterjesztés mellett valódi irodalompedagógiai hozadékot is felmutató – fejezetei, amelyek nem elégszenek meg az adott művész szerelmi életének kronologikus rögzítésével, hanem valódi kapcsolódási pontokat keresnek (és találnak) a magánéleti bonyodalmak és az adott esetben azokból is táplálkozó szövegek között. Szerencsére ilyesféle írásokból is akad jó néhány a könyvben, így – bár naivitás lenne azt feltételeznünk, hogy Nyáry művei az irodalomtörténettől eddig teljesen elzárt, ismeretlen területekre vezetik az olvasót – tagadhatatlanul van némi haszna annak, hogy az eredetileg Facebook-bejegyzéseként megjelent rövid eszmefuttatások egy év elteltével összegyűjtött kötet-

ben is napvilágot láthattak. Persze lehet, hogy túlzásnak tűnik a kiadója által szemlátomást karácsonyi ajándéknak szánt kegytárgytól túlzott gyakorlati hasznot elvárunk, ám ha másra nem, arra mindenképpen alkalmat ad a Nyáry-történetek kötetbeli megjelenése, hogy elgondolkozzunk rajta: vajon irodalomtörténeti ismereteink aprópénzre váltásának avagy jogos, a kor szavára hallgató újragondolásának tekinthetjük-e, hogy a könyv szerzője évek/évtizedek/évszázadok óta elhunyt művészek magánéletének bemutatásával képzelet el a magyar irodalmi hagyomány „újrafelfedezését”? Ily módon pedig arra is érdemes rákérdeznünk az ÍGY SZERETTEK ŐK kapcsán: közelebb hozhatják-e egymáshoz ezek a nyúl farknyi áttekintések a szélesebb kortárs olvasóközönséget és a tőle drasztikusan eltávolodott hazai irodalomtörténet-írást?

Nyáry Krisztián történetei elsőként egy speciális, mind ez idáig ki nem próbált „irodalmi” fórumon, a Facebookon kezdték meg máig tartó sikertörténetüket. A fáma szerint a szerző 2012 januárjában, hirtelen ötlettől vezérelve töltött fel egy fényképet a közösségi oldalra, amelyen a fiatal Radnóti Miklós és Gyarmati Fanni látható síelés közben – a felvételhez a „közétező” néhány magyarázó jegyzetet is mellékelte. A költőt és feleségét ábrázoló fotót néhány óra alatt több százan osztották meg a maguk profilján, a képet kísérő szöveg pedig – amúgy népmesészerűen – folyamatosan bővült Radnóti-idézetekkel, érdekes életrajzi adalékokkal. Az irodalomtörténészként végzett (rövid ideig a pécsi egyetemen is oktató) Nyáry a sikeren felbuzdulva ekkortól kezdte rendszeresen „posztolni” irodalmi szerelmes történeteit, saját bevallása szerint elsősorban a maga és barátai, szigorúan másodsorban pedig az egyre terebélyesedő magyar Facebook-közösség szórakoztatására. A bejegyzések sikerét mutatja, hogy Nyáry Krisztián mára több mint húszezer követővel (azaz rendszeres vagy alkalmi olvasóval) büszkélkedhet, ami nemhogy a nyomtatott szakmai kiadványok, de az online irodalmi fórumok olvasottságának is a többszörösét jelenti. Hogy mi okozza a gimnáziumi tananyagként a legtöbbször számára végtelenül unalmas íróéletrajzok hirtelen felértékelődését, csak találgatni lehet: úgy sejttem azonban, a bulvárműfajok iránti igény megnövekedése (és a hosszú szaktanulmányokra irányuló olvasói érdeklődés minimalizálódása) mellett nagy szerepet kellett benne játszania az

új médium adta egyedi magatartás térnyerésének is. Nevezetesen arról van (arról lehet) szó, hogy a Facebook virtuális felülete, amely egyre inkább átveszi a mindennapi élet színtereinek szerepét, lehetőséget ad bárki számára, hogy magánéletének gondosan kiválasztott eseményeit nyilvánossá tegye, ezáltal mintegy speciális „önéletrajzot”, saját történetet tárjon ismerősei elé. (Egyértelműen ebbe az irányba mutat az oldal új, „Idővonal” elnevezést viselő profilsémája is, amely lényegében a felhasználó születésétől kezdve időrendbe állítja a róla elérhető képeket, információkat – egy-egy profilt tehát akár az adott személy autobiografikus elbeszéléseként is olvashatunk.) Többek között a Facebook-társadalom létehez alapvetően hozzátartozó extrovertált mentalitás elfogadottá válása vezethetett ahhoz, hogy a közösségi háló végtelenített hírfolyamában, a privát életesemények szüntelenül hömpölygő áradatában akár ismert személyek (például jó ideje elhunyt írók) is természetes szereplőkként lehessenek jelen – mint ha csak saját ismerőseink lennének, akik mindenki máshoz hasonlóan élnek a maguk nyilvános-virtuális életét.

Sha már a személyességnél tartunk, érdemes elgondolkodnunk azon is, vajon Nyáry Krisztián folyamatosan, posztról posztra körvonalazódó (a médium jellegéből adódóan félig-meddig mégiscsak konstruált) alakja mennyiben járul hozzá e sajátos bejegyzések szokatlan népszerűségéhez. A közzétett szövegekhez elválaszthatatlanul hozzátartozó nyilvános felhasználói profil rendkívül *trendi* figuraként látta a szerzőnket, amely benyomást a vele készített interjúk, az általa írt *Litera*-netnaplók stb. is megtámasztják. Az egykor irodalomtörténészként ténykedő kiugrott bölcsész, aki manapság közismert kommunikációs szakemberként dolgozik, de hobbiként továbbra is a literátus kultúra kutatásának szenteli idejét: igazi magyar sikertörténet, amelynek főszereplője önmagában testesíti meg az elidegenedett, posztmodern korban is tovább élő érzékenység étoszát. Távol álljon tőlem, hogy bármiféle tudatosságot próbáljak felfedezni a szerencsésen felépített szerzői imázs mögött, de azt mindenesetre érdemes felismernünk, hogy Nyáry nem véletlenül tűnhet mai szemmel nézve alkalmasabbnak a történeteiben elszórt tudásanyag népszerűsítésére, mint például a tárgyalt életműveket jóval elmélyültebben kutató szakemberek. A bölcsészet-

tudományok ma tapasztalható válságát többek között éppen az okozhatja, hogy a természetüknél fogva kevés gyakorlati hasznot hajtó human diszciplínák sokak számára egyre inkább pusztá magánérdekű okoskodás benyomását keltik. Arról nem is beszélve, hogy mára jóformán teljesen és kölcsönösen megszűnt az igény az irodalmi szaktudományok művelői és a széles olvasói rétegek közötti véleményáramlásra, ami nem utolsósorban a megfelelő fórumok hiányából is adódik. Nyáryt szemléltem foglalkoztatja ez a sajnálatos, de világosan érzékelhető (és, tegyük hozzá, számos esetben okkal létrejött) társadalmi bizalomhiány: írásai bizonyos tekintetben erre adott válaszként is felfoghatók, és mintha az irodalmi hagyomány új adathordozókon, eltérő preferenciák mentén való továbbéltetésére próbálnának meg javaslatot tenni. Az ÍGY SZERELTEK ŐK szövegei frappánsak, érthetőek, izgalmasak, és – tekintve a fent elemzett hatáseggyüttes tüneteit – mindenképpen illeszkednek a mai kor átlagbefogadójának igényeihez, amennyiben könnyen elérhetőek, gond nélkül feldolgozhatók, és tetszés szerint bővíthetők. Kétségtelen, hogy a szerző koncepciója egyelőre működőképesnek tűnik, és az is biztos, hogy rövid távon sokkal nagyobb reklámot hoz irodalmunk klasszikusainak, mint bármely, a közelmúltban megjelent szakkiadvány. Története ugyanakkor annak veszélyét is magukban rejtik, hogy a XXI. századi irodalomtörténetírás feladatát mindösszesen a művészi hálózati megöröztetésében és továbbörökítésében állapítsák meg.

Nyáry Krisztián szövegei – legalábbis az a negyven darab, amelyek könyvében helyet kaptak – nagyjából azonos sémára épülnek. Egyikük sem hosszabb két-három szelvésen tördelt és képekkel bőven díszített oldalnál, és mindegyikük végén – szintén mintegy illusztrációképpen – rövid vers- vagy levéldízetek találhatók az adott fejezetben tárgyalt szerző tollából. A cíttumokról elmondható, hogy a közzétevő általában jó érzékkel illesztette őket írásai végére (például az Ady–Léda–Diósi Ödön hármashoz Ady két levelét, amelyekben szerelmétől és annak férjétől is elbűsűzik; a Zelk Zoltánról és Bátor Irénről szóló részhez a költő Sírály című nagy versének néhány eszes strófáját stb.), de azért nem minden esetben sikerült az elmondott szerelmi történethez természetesen illeszkedő primer szöveget találnia. A Vay Sándor/

Sarolta megdöbbenő esetét elbeszélő rész végén például egy meglehetősen jellegtelen korai Vayvers olvasható, Böhm Aranka alakját Karinthy Frigyes művei (vagy akár Déry Tibor PESTI FELHŐJÁTÉK-a, esetleg az ÍTELET NINCS vonatkozó fejezete) helyett egy Faludy György-interjú idézi meg, de Németh László VILLÁMFÉNYÉNÉL című társadalmi drámája sem biztos, hogy a legjobban illeszkedik a fejezetben előzőleg elmondottakhoz. Az esetek túlnyomó részében azonban szerves egységet alkot egymással a szöveg, a képanyag és az idézett mű, így a szakaszok minden hiányosságukkal és kifejtetlenségükkel együtt is kompaktnak nevezhetők. A könyvben előrehaladva azonban egyre zavaróbbá válik, hogy – nyilván az eredeti Facebook-bejegyzések műfaji jellegzetességeiből következően – a rövid karcolatok felépítése a legtöbb esetben szinte teljesen megegyezik. Szerzőnk minden írása első mondatában szükségesnek érzi szereplői életkorának rögzítését („*Radnóti Miklós tizenhét éves korában, 1926-ban ismerte meg a tizennégy éves Gyarmati Fannit*” [9.]; „*A negyvenöt éves Mórincz Zsigmond 1924 januárjában, a BÚZAKALÁSZ című színdarabja próbáim szeretett bele a harmincöt éves Simonyi Mária színésznőbe*” [13.]; „*A tizenhét éves gimnazista Németh László 1918 nyarán szeretett bele először a tizenhárom éves Démusz Ellába*” [48.] stb.), ami, bár hasznos a történeti körülmények felvázolása szempontjából, a megoldás repetitív egyszerűségéből fakadóan egy idő után inkább bosszantóan bulvárosnak hat. A történetek további elbeszélése jellemzően azon múlik, hogy az adott szerelmespár közös élete rendelkezik-e valamiféle dátumhoz köthető fordulóponttal, avagy mindvégig egységes maradt: előbbi esetben az elbeszélő a vizsgált kapcsolat egy-egy fontos pillanatát járja körül, utóbbiban az együtt töltött évek teljes keresztmetszetét próbálja megrajzolni. Bulvárszempontból nézve könnyen beláthatjuk, hogy az utóbbi eset képviselői kevesebb izgalmat tartogathatnak a pletykára éhes olvasó számára: innen nézve Tóth Árpád és Lichtmann Anna harmonikus szerelmének leírása például kevésbé sodró lendületű, mint Ady és Léda állandó fordulatoktól terhes „héja-násza” vagy a Babits Mihály–Szabó Lőrinc–Török Sophie szerelmi háromszög története. Az írások könnyen ahhoz a felismeréshez vezethetik az embert, hogy hiába a különböző korszakok több tucat eltérő románcáról szóló mese, a változatos szerelmi kapcsolatok elbe-

szelésére voltaképpen meglehetősen szűkös esz-köztár áll a krónikás rendelkezésére.

Az ÍGY SZERETTEK ŐK fontos – a szerző által is több ízben beharangozott – erénye a gimnáziumi irodalomórák megcsontosodott életút-elbeszéléseinek tudatos megkérdőjelezése. Bár – ismét hangsúlyozom – túl nagy meglepetésekre nem kell számítanunk, annyi mindenesetre biztos, hogy Nyáry írófigurái sokkal emberibb, szerethetőbb alakokként jelennek meg ezekben a portrékban, mint ahogy azt a legtöbb szerzői monográfiából, tankönyvből megszokhattuk (ami persze nem jelenti magától értetődően, hogy ez az elbeszélésmód autentikusabb lenne az eddig megismerteknél). Szendrey Júlia emléke például két történetben is megidéződik, s mindkettőben hangsúlyos szerepet kap annak bizonyítása, hogy az özvegyi fátylat könnyedén eldobó költőfeleség évszázados sztereotípiája nem kis részben Gyulai Pál, a Petőfi-kultusz megalapozójának hamis konstrukciójából táplálkozik. A kötetre egyébként is jellemző egyfajta szemléletmódbeli eltolódás, mely révén a beszélő az eddigi gyakorlattól eltérően a másik fél, vagyis az ismert írók kevésbé ismert partnereinek helyébe próbálja beleképzelni magát. Így válik igazán izgalmassá például a kötetnyitó Radnóti-fejezet is: a végére illesztett OKTÓBERVÉGI HEXAMETEREK Gyarmati Fanni személyének és a költő iránti feltétlen szeretetének megismerése folytán nyer többletértelmet.

Nem lehet nem észrevennünk, hogy az ÍGY SZERETTEK ŐK megjelenését kísérő óriási felhajtás és a könyvben véghezvitt dicséretes, de korántsem kimagasló szellemi teljesítmény nem igazán állnak arányban egymással. Nyáry becsületesen fel is hívja a könyv bevezetőjében a figyelmet arra, hogy történeteit mások már sokkal részletesebben megírták a közelmúltban – az ő érdeme inkább e történetek népszerűsítő találásában és ismertté tételében keresendő. A Facebook-bejegyzések nyomtatásban való közzététele, kvázi kanonikus emelése ebből a szempontból tulajdonképpen felesleges is volt: Nyáry Krisztián írásai jeles alkotóink emlékének köz tudatban tartásával tehetik a legnagyobb szolgálatot a magyar irodalom számára (még ha ennek módja vitatható is), e cél eléréséhez pedig ma nem igazán tudnánk a közösségi oldalaknál megfelelőbb közvetítő csatornát találni.

Reichert Gábor